

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

אכילת בשר בתשעת הימים - מקורות והערות

1. במשנה תענית (כו ב) "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר".

ובהמשך הגמרא (כט א) מביאה את הדרשה המפורסמת "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, מנלן? דכתיב ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן ואמר מר שנה ראשונה עשה משה את המשכן שניה הקים משה את המשכן ושלח מרגלים וכתוב ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת וכתוב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים אמר רבי חמא בר חנינא אותו היום סרו מאחרי ה' וכתוב והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל וגו' וכתוב עד חדש ימים וגו' דהווי להו עשרין ותרתין בסיון וכתוב ותסגר מרים שבעת ימים דהווי להו עשרין ותשעה בסיון וכתוב שלח לך אנשים ותניא בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים וכתוב וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום הני ארבעים יום נכי חד הווי אמר אב"י תמוז דההיא שתא מלויי מליוה דכתיב קרא עלי מועד לשבר בחורי וכתוב ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא אמר רבה אמר רבי יוחנן אותה לילה ליל תשעה באב היה אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות".

2. עיין במקראי קודש (הררי הלכות בין המצרים ח"ב פ"א א) בשם הגר"א נבנצל שליט"א.

3. במשנה תענית (כו ב) שנינו "משנכנס אב ממעטין בשמחה שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספור ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין".

והדברים נפסקו להלכה ברמב"ם (תעניות פ"ה ה"ו) "משיכנס אב ממעטין בשמחה, ושבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור ולכבס וללבוש כלי מגוהץ אפילו כלי פשתן עד שיעבור התענית, ואפילו לכבס ולהניח לאחר התענית אסור, וכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו ולא יכנסו למרחץ עד שיעבור התענית, ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש עד התענית".
וע"ע בשו"ע (או"ח סי' תקנא סע' ג).

4. בירושלמי פסחים (פ"ד ה"א) שנינו "א"ר זעירה נשייא דנהגן דלא למישתייה מן דאב עליל מנהג. שבו פסקה אבן שתייה מה טעם כי השתות יהרסון" ופירשו שם המפרשים (קרבן העדה ופני משה) שנהגו הנשים "שלא לסדר ולערוך החוטין שהולכין לאורכו של בגד מלשון או בשתי או בערב", כלומר היה מנהגם מר"ח אב לא לארוג בגדים חדשים, והטעם לפי שבימים אלו פסקה אבן השתייה.

והטור (או"ח סי' תקנא) הביא שיש עוד גרסא בירושלמי והיא "הני נשי דנהיגי דלא למיכל בשרא ולמשתי חמרא מגו דעייל אב מנהגא..." וכתב על זה הטור "ומזה נהגו במקומות שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בשבת זו ויש מוסיפין מר"ח אב עד אחר התענית".

כלומר מקור המנהג שלא לאכול בשר בימי בין המצרים הוא מגרסא בירושלמי. וכך פסק הרמב"ם (תעניות פ"ה ה"ו) "וכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו" וכן בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' שו) כתב "וגדולה מזו נהגו אבותיכם נוחי נפש שלא לאכול בשר משנכנס אב ואע"פ שאין כאן איסור כלל מדין התלמוד שאפילו בערב הצום בסעודה שאין מפסיק בה מותר לאכול בשר ולשתות יין, אפילו כן מי שאוכל בשר בכל המקומות שנהגו בו איסור פורץ גדר של ראשונים ופורץ גדר ישכנו נחש של דבריהם".

5. בבית יוסף (או"ח סי' תקנא) הביא שלש שיטות ראשונים מאימתי חל איסור אכילת בשר.

א. הרשב"א והכל בו סוברים שמשנכנס אב חל המנהג ואסור לאכול בשר.
ב. המרדכי מביא שיש נוהגים איסור כבר מי"ז תמוז לפי שאז בטל התמיד, ואין חילוק בין בשר בהמה שהייתה עולה ע"ג המזבח לבשר עוף ושניהם אסורים.
ג. הרמב"ן מביא שהמנהג הוא בשבוע בו חל תשעה באב. וכבר ראינו למעלה שהרמב"ם כתב שבשבוע בו חל תשעה באב אין לאכול בשר אולם נהגו להצניע את סכין השחיטה כבר מר"ח.

6. בשו"ע (סי' תקנא סע' ט) הביא את כל השיטות "יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית, ויש שמוסיפין מי"ז בתמוז". והרמ"א הוסיף וכתב "ומצניעים מראש חודש ואילך הסכין של שחיטה".

וכתב המשנה ברורה (ס"ק נח) "ור"ח בכלל וכן המנהג במדינותינו". לכן נוהגים האשכנזים איסור כבר מיום ר"ח.

אולם הבן איש חי (ש"א דברים סע' טו) כתב שיום ר"ח אינו בכלל האיסור ורק מיום ב' אב יש לאסור. וע"ע במקראי קדש (הררי, בין המצרים פ"א ס"ק ב-ד).

7. פסק השו"ע (סי' תקנב סע' י) "אם חל תשעה באב באחד בשבת, או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת, אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו" ורמ"א מעיר "מיהו צריך להפסיק מבעוד יום".

הרי מפורש שבשבת שקודם תשעה באב מותר לאכול בשר. וכתב הט"ז (ס"ק ג) בשם מהרש"ל, "סוף דבר דבשבת אין לעשות אבילות כלל רק מה שנוהגים להראות אבילות בענין הבגדים שאין משנים כלל כי אם הכתונת משום עונג שבת".

ויותר מזה כתב הטור שאסור להמנע מבשר ואם נמנע ממנו עבירה היא בידו, שבשבת אין אבילות. וכ"פ במשנה ברורה (ס"ק כג) ז"ל, "ואסור למנוע ממנו אף על גב דאין חיוב לאכול בשר בשבת מ"מ כיון שנמנע משום אבל עבירה היא. והנה אף דכתב המחבר כסעודת שלמה מ"מ ישב בדאבון נפש שלא ינהג בשמחה ולכן לא ישב בסעודת חברים. בספר בכור שור חולק ע"ז ודעתו דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חבריו ומיודעיו ומונע בשבת זו הו"ל כאבילות פרהסיא. ולכו"ע מותר לאכול עם ב"ב ויכול לברך בזימון כיון שהוא שבת ואם חל מילה באותו שבת יעשה הסעודה קודם מנחה".

8. כתב הרמ"א (סי' תקנא סע' י) "ונוהגין להחמיר שלא לשתות יין בברכת המזון ולא בהבדלה, אלא נותנים לתינוק ובמקום דליכא תינוק, מותר בעצמו לשתות הבדלה". ואין חילוק בין אכילת בשר ושתיית יין. ופירשו האחרונים את דברי הרמ"א שמדובר בתינוק שלא הגיע לחינוך לפי שאם הגיע לחינוך חלה החובה לחנכו לאבילות על החורבן (עי' מג"א ס"ק לא).
ויש להעיר שלחלק מהאחרונים אין כלל חיוב חינוך לאבילות מאחר ואנו מאמינים שעד שיגדל הילד ויתחייב במצוות כבר יבנה המקדש ותבוא הגאולה השלמה.

9. המג"א (שם) כתב ז"ל "משמע דמותר ליתן לתינוק בשר ויין בשבת זו דמעיקרא לא נהגו איסור להחמיר בתינוק ודוקא בתינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים... וא"ל דדוקא משום מצוה מותר דהא בס"י רסט משמע דאף משום מצוה לא ספינן לתינוק איסורא אלא ע"כ ליכא בזה איסורא ובהג"מ כתב מהרא"ק הניח לבניו הקטנים לאכול בשר בערב ת"ב שחל בשבת אחר חצות עכ"ל משמע דס"ל דלגדולים אסור ולקטנים מותר והא דכתב בשבת משום דמעשה היה בשבת שנשאר להם מסעודת שחרית כנ"ל". הרי שלשיטתו כשנגזרה הגזירה שלא לאכול בשר כלל לא נגזרה על קטנים אלא רק על גדולים, ולכן קטן פחות מגיל שידוע להתאבל על ירושלים, מותר לו לאכול בשר בימים אלו.
אולם לעומתו הדגול מרובה הבין שמה שהתיר הרמ"א לשתות כוס של יין לקטן, הוא דווקא בהבדלה משום מצווה, אבל בסתם אין היתר ואף הם היו בכלל האיסור. והביא ראייה ממה שכתב הרמ"א שמצניעים את סכין השחיטה, הרי שלא שוחטים לקטן.
למעשה הרבה אחרונים כתבו להקל הפמ"ג (א"א ס"ק לא), החיי אדם (כלל קלג סע' טז), בשו"ת שארית יהודה (או"ח סי' עד) וביביע אומר (או"ח סי' נ) העלה להתיר אפילו בקטן שהגיע לחינוך וכ"ש בלא הגיע לחינוך והביא שם שכ"כ האור לציון (ח"א סי' לח).

לעומתם המשנה ברורה פסק כדעת הדגמ"ר להחמיר וכ"ד הערוך השולחן (או"ח סי' תקנא סע' כו).
ומהפוסקים בזמננו יש שהביאו עוד כמה סברות בסוגיה זו והם:
א. אם הילד זקוק לחלבון מן החי מבחינה רפואית ואינו אוהב דגים ולא יאכלם, יש להתיר.
ב. מאחר ובימינו יש תחליפים טובים וממילא לא בכל יום אוכלים בשר, יש לאסור אף לקטן פחות מגיל
חינוך לפי שאפשר שיאכל את התחליפים כמו שרגילים כל השנה.
(הערות אלו נמצאות במכתבים שנשלחו לאחד מאברכי הכולל מכמה רבנים כתשובה לשאלה בדיון
זה).

10. רמ"א (סי' תקנא סע' י)

"ובסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וסעודת אירוסין, אוכלים בשר ושותין יין כל
השייכים לסעודה אבל יש לצמצם, שלא להוסיף. ובשבע שחל ט' באב בתוכה, אין לאכול בשר
ולשתות יין רק מנין מצומצם, וזה אפילו בערב ת"ב שרי, ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה".

11. משנה ברורה (ס"ק עג) בשם האליה רבה.

"ומ"מ אם לא נזדמן בלימודו הסיום לא ימהר או יאחר בשביל זה וגם אם לא היה עושה סעודה בשאר
הימים אפשר שלא יעשנה גם עתה. אכן אם נזדמן כראוי מותרין לאכול אף אותן שלא למדו עמהן אם
היו הולכין ובאין גם בזמן אחר משום ריעות".

אולם יש פוסקים שמקלים הזה ומתירים לכון שיצא סיום עי' פסק"ת סי' תקנ"א אות לח ס"ק 196

12. ביאור הלכה סימן תקנא (ד"ה וסיום מסכת)

"עיין מש"כ במ"ב דמותרין לאכול אף אותן שלא למדו עמהן והוא ממ"א וא"ר ועיין בסידור של ר"י
עמדין שדעתו דהיינו המחזיקין בידי הלומדים בממונם וגם הגבאים המשגיחים עליהם ומשרתיהם כל
אלו מותרים אפילו יהיו רבים אך לזמן אחרים מלבד אלה מפני הכבוד והאהבה או לאיזה תועלת
שהוא הוא איסור גמור. ומ"מ פשוט דאם אותן הבאים מסייעין לעשות הסעודה בודאי מותר דהוא
בכלל מה שאמר הגמרא תיתי לי דכי הוי מסיימי רבנן מסכת עבדינא יומא טבא לרבנן וכמו שכתב
המ"א".